

Lagutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av rättegångsbalken och 5 § i lagen om domstolsavgifter

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av rättegångsbalken och 5 § i lagen om domstolsavgifter (RP 152/2024 rd): Ärendet har remitterats till lagutskottet för betänkande och till grundlagsutskottet för utlåtande.

Utlåtande

Utlåtande har lämnats av
- grundlagsutskottet GrUU 61/2024 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört

- specialsakkunnig Johannes Koskenniemi, justitieministeriet
- referendarieråd Jarmo Hirvonen, riksdagens justitieombudsmans kansli
- president Tatu Leppänen, högsta domstolen
- lagman Ilkka Lahtinen, Västra Nylands tingsrätt
- överdomare Jussi Karttunen, marknadsdomstolen
- statsåklagare Mari Mattila, Åklagarmyndigheten
- specialsakkunnig Nina Immonen, Domstolsverket
- advokat Johanna Toiviainen, Finlands Advokater
- professor Tuula Linna.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- Helsingfors hovrätt
- Östra Finlands hovrätt
- Egentliga Finlands tingsrätt
- Västra och inre Finlands rättshjälps- och intressebevakningsdistrikt.

PROPOSITIONEN

I propositionen föreslås det att rättegångsbalken och lagen om domstolsavgifter ändras.

Betänkande LaUB 1/2025 rd

Enligt propositionen ska högsta domstolens möjligheter att meddela prejudikat utvecklas genom bestämmelser om två nya sätt att få prejudikat. För det första föreslås det att högsta domstolen i ett fullföljdsärende där hovrätten inte har meddelat tillstånd till fortsatt handläggning i fortsättningen först ska kunna pröva en fråga av prejudikatkaraktär i ärendet och först efter att denna fråga avgjorts pröva om tillstånd till fortsatt handläggning behöver meddelas. För det andra ska tingsrätten, hovrätten eller marknadsdomstolen separat kunna hänskjuta en prejudikatfråga i ett mål som de handlägger till högsta domstolen för avgörande.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2025.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Regeringen föreslår att rättegångsbalken och lagen om domstolsavgifter ändras. Syftet med propositionen är att genom bestämmelser om två nya sätt att få prejudikat utveckla högsta domstolens möjligheter att meddela prejudikat.

För det första föreslås det att högsta domstolen i ett fullföljdsärende där hovrätten inte har meddelat tillstånd till fortsatt handläggning i fortsättningen först ska kunna pröva en fråga av prejudikatkaraktär i ärendet och först efter att denna fråga avgjorts pröva om tillstånd till fortsatt handläggning behöver meddelas. Det är fråga om så kallad sprängdispens i högsta domstolen.

För det andra föreslås det att tingsrätten, hovrätten eller marknadsdomstolen separat ska kunna hänskjuta en prejudikatfråga i ett mål som de handlägger till högsta domstolen för avgörande.

Propositionen grundar sig delvis på att högsta domstolen den 21 juni 2023 med stöd av 99 § 2 mom. i grundlagen och 4 § 2 mom. i lagen om högsta domstolen (665/2005) har gjort en framställning om att statsrådet vidtar lagstiftningsåtgärder för att komplettera rättegångsbalkens bestämmelser om ändringssökande hos högsta domstolen. Bakgrunden till förslaget är enligt propositionen (s. 4) att högsta domstolens förutsättningar att meddela prejudikat på ett heltäckande sätt, i synnerhet i civilmål, har försämrats under de senaste åren. Syftet med propositionen är att förbättra rättssäkerheten genom att främja högsta domstolens möjligheter att säkerställa en enhetlig rättskipning och styrningen av rättspraxis. Avsikten är att de föreslagna metoderna effektivare än tidigare ska styra frågor av prejudikatkaraktär från de lägre domstolarna till högsta domstolen för avgörande och förbättra högsta domstolens förutsättningar att meddela prejudikat i ärenden som i hovrätten omfattas av systemet med tillstånd till fortsatt handläggning (se RP, s. 9).

Grundlagsutskottet har i sitt utlåtande om propositionen (GrUU 61/2024 rd) ansett att lagförslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Lagutskottet anser att propositionens bakomliggande mål som gäller en enhetlig rättskipning och styrningen av rättspraxis är befogade och viktiga. I avsnittet om propositionens konsekvenser anges att i de ärenden och mål där de föreslagna nya bestämmelserna tillämpas kan förslaget i enskilda fall antas främja tillgodoseendet av parternas rättigheter samt i vissa fall förkorta de totala

Betänkande LaUB 1/2025 rd

handläggningstiderna och minska parternas rättegångskostnader (RP, s. 11). De långa rättegångarna och den stora risken för rättegångskostnader har bedömts vara en förklaring till att antalet tvistemål som handläggs i domstolarna numera är exceptionellt lågt i Finland, konstateras det i propositionen (s. 6). Lagutskottet anser därför att det är viktigt att man vid tillämpningen av den föreslagna nya regleringen utöver att effektivisera styrningen av rättspraxis strävar efter att i den mån det är möjligt förkorta de totala längderna på rättegångarna och minska parternas rättegångskostnader.

Sammantaget sett anser utskottet att propositionen behövs och fyller sitt syfte. Utskottet tillstyrker lagförslagen, men med följande synpunkter och ändringsförslag.

Prejudikatfrågor

Förslaget som gäller prejudikatfrågor går ut på att det till 30 a kap. i rättegångsbalken fogas en ny 7 § där det föreskrivs om hänskjutande av en prejudikatfråga till högsta domstolen (lagförslag 1). Enligt den föreslagna bestämmelsen kan tingsrätten eller hovrätten besluta att hänskjuta en fråga som gäller lagens tillämpning i ett mål som den handlägger till högsta domstolen för avgörande. Förfarandet kan tillämpas både i civil- och brottmål.

Enligt propositionen är det domstolen som avgör om en prejudikatfråga ska hänskjutas. Domstolen ska dock höra parterna om begäran att hänskjuta frågan och om någon av parterna motsätter sig hänskjutandet får frågan hänskjutas endast av särskilda skäl. Ett mål som hovrätten handlägger i andra instans får inte hänskjutas om någon av parterna motsätter sig hänskjutandet.

På frågan om huruvida en prejudikatfråga ska tas upp för avgörande i högsta domstolen tillämpas enligt propositionen i tillämpliga delar bestämmelserna om meddelande av besvärstillstånd, men frågan kan tas upp till avgörande endast om det är viktigt med avseende på lagens tillämpning i andra liknande fall eller för en enhetlig rättspraxis (30 a kap. 9 §). När högsta domstolen har avgjort en prejudikatfråga eller beslutat att inte ta upp frågan för avgörande, ska den domstol som hänskjutit frågan fortsätta handläggningen av målet.

Lagutskottet anser att de föreslagna bestämmelserna om prejudikatfrågor i princip är ändamålsenliga och motiverade. Utskottet lyfter dock fram vissa omständigheter och föreslår vissa ändringar i fråga om dessa bestämmelser.

Partens samtycke

Enligt det föreslagna 30 a kap. 7 § 2 mom. i rättegångsbalken är en parts samtycke inte en absolut förutsättning för att en fråga i ett mål ska kunna föras till högsta domstolen. Från tingsrätten får en fråga hänskjutas till högsta domstolen endast av något särskilt skäl om någon av parterna motsätter sig hänskjutandet. Ett särskilt skäl att hänskjuta en prejudikatfråga trots att en part motsatt sig kan enligt propositionsmotiven (RP, s. 22) exempelvis vara att det med hänsyn till en omfattande ärendekategori är viktigt att frågan avgörs. Det föreslås dessutom att en parts ställning tryggas genom att det föreskrivs om möjligheten att anföra klagan över ett beslut om hänskjutande och om högsta domstolens skyldighet att avgöra ärendet utan obefogat dröjsmål (det föreslagna 30 a kap. 8 § i rättegångsbalken). Grundlagsutskottet har i sitt utlåtande (GrUU 61/2024 rd, s. 4) konstate-

Betänkande LaUB 1/2025 rd

rat att lagutskottet bör överväga om det finns skäl att binda parternas samtycke till att en prejudikatfråga förs till högsta domstolen.

Lagutskottet konstaterar att den linje som valts i propositionen, enligt vilken en parts samtycke krävs i hovrätten men inte i tingsrätten, baserar sig på en avvägning mellan dispositionsprincipen och rättssäkerheten (se RP, s. 14–15). I prejudikatfrågor finns det, till skillnad från vid prejudikatbesvär, inte någon möjlighet att användningen av ordinära rättsmedel helt förhindras (se RP, s. 30). Det faktum att samtycke inte krävs gör det möjligt att föra sådana frågor som återkommer i till exempel vissa fordringsärenden till högsta domstolen för avgörande. Det är en förändring jämfört med nuläget som förbättrar parternas rättsskydd. (Se RP, s. 11.) Sammantaget anser lagutskottet att den valda lösningen som gäller parternas samtycke i princip är motiverad. Det är klart att handläggningen av en prejudikatfråga i högsta domstolen är förenad med en risk för kostnader, vilket är av betydelse särskilt om en fråga har förts till högsta domstolen trots att en part har motsatt sig det. I anslutning till detta föreslår lagutskottet på det sätt som anges nedan i detaljmotiveringen att lagförslaget ändras så att parterna själva svarar för rättegångskostnaderna i ett prejudikatförfarande. Således kan en part inte åläggas att ersätta motpartens kostnader, vilket för sin del minskar behovet av att kräva parternas samtycke till förfarandet.

Frågor som lämpar sig som prejudikat

Enligt det föreslagna 30 a kap. 7 § i rättegångsbalken kan tingsrätten eller hovrätten hänskjuta en fråga som gäller "lagens tillämpning i ett mål som den handlägger" till högsta domstolen för avgörande. Den föreslagna regleringen är öppen till sin karaktär. Lagutskottet erfar att det är omöjligt att på förhand på ett allmänt giltigt sätt särskilja vilka fall som lämpar sig eller inte lämpar sig som prejudikat eller ge en uttömmande beskrivning av vilka frågor som är lämpliga för förfarandet och i vilka situationer. Enligt utskottets uppfattning är den föreslagna lagstiftningslösningen därför motiverad. I sista hand är det beroende av högsta domstolens avgörandepraxis vilka frågor som lämpar sig för prejudikatförfarandet. Högsta domstolen har således ett betydande ansvar för att bestämmelsens tillämpningsområde blir ändamålsenligt och att dess tillämpningspraxis är förenlig med grunderna för rättsordningen.

Utskottet noterar att man i propositionsmotiven har strävat efter att på ett allmänt plan beskriva vilka frågor som lämpar sig och vilka som inte lämpar sig som prejudikatfrågor (RP, s. 21–22). Utskottet konstaterar dessutom att till exempel vissa frågor som gäller bevisförbud kan lämpa sig som sådana prejudikatfrågor som kan hänskjutas till högsta domstolen. En del frågor som rör bevisförbud är däremot inte lämpliga att hänskjuta. Vid bedömningen av om en fråga lämpar sig för förfarandet ska det bland annat beaktas om grunderna för ett förbud mot att använda bevis kan bedömas innan bevisen i sin helhet har lagts fram.

Sökande av ändring i beslut om hänskjutande

Enligt det föreslagna 30 a kap. 8 § 1 mom. i rättegångsbalken får ändring i ett beslut genom vilket tingsrätten eller hovrätten har hänskjutit en fråga till högsta domstolen för avgörande inte sökas genom besvär. En part får dock anföra klagan hos högsta domstolen över ett beslut genom vilket en fråga har hänskjutits till högsta domstolen för avgörande (30 a kap. 8 § 2 mom.). Lagutskottet anser att den lösning som valts i propositionen i fråga om sökande av ändring är ändamålsenlig.

Betänkande LaUB 1/2025 rd

Utskottet noterar dock att besvärsförbudet enligt ordalydelsen i den föreslagna bestämmelsen endast gäller ett positivt beslut om hänskjutande. Enligt propositionsmotiven får ändring dock inte heller sökas i ett beslut där begäran om hänskjutande avslås (RP, s. 22). Detta kan anses grunda sig på de allmänna bestämmelserna enligt 25 kap. 1 § 3 mom. i rättegångsbalken. Lagutskottet föreslår därför på det sätt som anges närmare i detaljmotiveringen att 30 a kap. 8 § 1 mom. i lagförslag 1 justeras så att bestämmelsens ordalydelse också omfattar ett negativt beslut om hänskjutande.

Förfarandet i högsta domstolen

Enligt propositionen ska bestämmelserna i 30 kap. i rättegångsbalken tillämpas i tillämpliga delar om en prejudikatfråga tas upp för avgörande i högsta domstolen (lagförslag 1, 30 a kap. 9 § 2 mom. i lagförslag 1). De nämnda bestämmelserna gäller fullföljd av talan från hovrätt till högsta domstolen. Som det konstateras vidare i propositionsmotiven (RP, s. 26) får högsta domstolen vid behov vid handläggningen av en prejudikatfråga med stöd av 30 kap. 20 § hålla muntlig förhandling, men avsikten är inte att i detta förfarande ta emot muntlig bevisning.

Vid bedömningen av propositionen fäste lagutskottet i fråga om den föreslagna regleringen särskild uppmärksamhet vid framläggandet av muntlig bevisning samt vid huruvida bestämmelserna om ändring av talan och preklusion ska motsvara bestämmelserna för den domstol som hänskjutit frågan.

Lagutskottet anser utifrån erhållen utredning att det är motiverat att på det sätt som sägs i propositionen i regel inte tillåta muntlig bevisning vid förfarandet. Detta följer inte bara av förfarandets natur utan även av principen om instansordning. Bevisupptagning vid högsta domstolen leder i allmänhet till att högsta domstolen som första instans bedömer de bevis som lagts fram i målet. Parterna har inte rätt att söka ändring i domstolens avgörande i bevisfrågan. Förfarandet med hänskjutande till högsta domstolen är avsett för avgörande av sådana rättsligt oklara frågor där de fakta som påverkar avgörandet är ostridiga.

Lagutskottet inskräpper dock att förfarandet inte får inskränka parternas processuella rättigheter. Detta måste emellertid betraktas som en helhet. Enligt utskottets uppfattning är det motiverat att det vid ett prejudikatförfarande exempelvis inte är tillåtet att ändra talan eller lägga fram nya bevis. På så sätt säkerställs att den hänskjutna rättsliga frågan avgörs på ett effektivt och ändamålsenligt sätt. En part har möjlighet att ändra talan i den hänskjutande domstolen och där lägga fram nya bevis, om det aktuella skedet i processen tillåter det. I praktiken kan man säkerställa att parternas processuella rättigheter tillgodoses fullt ut framför allt genom att det till förfarandet inte väljs sådana frågor som inte lämpar sig för det. Därför bör högsta domstolen omsorgsfullt överväga upptagandet av en fråga för avgörande. Även den lägre rättsinstansen ska överväga om en fråga ska hänskjutas till högsta domstolen för avgörande.

Parternas rättigheter skyddas å andra sidan av att de processuella rättigheterna, som hänför sig till grundlagen och de internationella människorättsförpliktelserna, i vissa situationer kan inverka på förfarandet i högsta domstolen utan särskilda bestämmelser. En fråga som är av central betydelse för det slutliga avgörandet av ett mål kan i allmänhet inte avgöras utan att parterna får lägga fram bevis. De allmänna principerna kan även i övrigt inverka på högsta domstolens möjligheter att av-

Betänkande LaUB 1/2025 rd

göra frågor som ställts till den. Till exempel följer det av högsta domstolens ställning som rättslig instans att om en fråga som har tagits upp för avgörande av någon anledning ändras eller visar sig vara sådan att högsta domstolen inte kan avgöra den, ska frågan lämnas obesvarad.

Tid som går åt till förfarandet i högsta domstolen

Enligt propositionen är högsta domstolen skyldig att handlägga en prejudikatfråga utan obefogat dröjsmål. Det gäller både huruvida en prejudikatfråga tas upp för avgörande och avgörandet i själva frågan (30 a kap 9 § 3 mom. i lagförslag 1).

Enligt grundlagsutskottet (GrUU 61/2024 rd, s. 4) ska det i regel inte fastställas någon tidsfrist för domstolar för avgörande av besvärärenden. Som grundlagsutskottet konstaterar är detta tillämpligt också i fråga om prejudikatfrågor. Å andra sidan har var och en enligt 21 § 1 mom. i grundlagen rätt att få sin sak behandlad vid domstol utan ogrundat dröjsmål. Grundlagsutskottet har därför ansett att det inte finns något konstitutionellt hinder för att högsta domstolen med stöd av lag åläggs en uttrycklig skyldighet att behandla prejudikatfrågor skyndsamt.

Sammantaget konstaterar lagutskottet att det alternativ som valts i propositionen är ändamålsenligt, det vill säga att det inte ställs någon uttrycklig tidsfrist för högsta domstolen i fråga om prejudikatfrågor. Det är i princip möjligt att beskriva högsta domstolens skyldighet att avgöra ärendet snabbt också med en annan ordalydelse än ”utan ogrundat dröjsmål”, som används i propositionen. Det är till exempel möjligt att konstatera att ärendet ska behandlas ”skyndsamt”. Utskottet bedömer dock att detta inte innebär någon ändring i praktiken eftersom det i lagen föreskrivs att mål och ärenden som förklarats brådskande ska behandlas ”utan ogrundat dröjsmål före andra mål och ärenden” (rättegångsbalkens 19 kap. 4 § 1 mom., som egentligen gäller tingsrätten). Utskottet anser att det varken är möjligt eller motiverat att föreskriva om skyldighet för högsta domstolen att behandla prejudikatfrågor före andra ärenden. Således kan det bedömas att en ändring av ordalydelsen i lagförslaget till ”skyndsamt” i praktiken inte innebär någon ändring i sak.

Lagutskottet anser att det inte är angeläget på vilket sätt skyldigheten för högsta domstolen beskrivs. Det är i sista hand i vilket fall som helst högsta domstolen själv som avgör hur skyldigheten ska tolkas och hur den förhåller sig till andra grunder för skyndsamhet. Det är däremot angeläget att prejudikatfrågorna i praktiken behandlas snabbt. Propositionen grundar sig på högsta domstolens initiativ. Det ligger i högsta domstolens eget intresse att frågorna avgörs snabbt, eftersom det i annat fall är sannolikt att endast få frågor hänskjuts till högsta domstolen. Lagutskottet anser därför att den lagstiftningslösning som valts i propositionen i fråga om tidsfrister för handläggningen är ändamålsenlig.

Utskottet påpekar dessutom att det i praktiken bland annat med tanke på planeringen av domstolarnas verksamhet är ändamålsenligt att högsta domstolen informerar den hänskjutande domstolen om tidtabellen för handläggningen av den prejudikatfråga som högsta domstolen tar upp för avgörande.

Betänkande LaUB 1/2025 rd

Avgörandets betydelse och bindande karaktär

I propositionen (RP, s 27, se också s. 13) konstateras det att högsta domstolens avgörande med anledning av en prejudikatfråga bör läggas till grund för fortsatt handläggning av ärendet på samma sätt som en mellandom som vunnit laga kraft.

Grundlagsutskottet har i sitt utlåtande om propositionen (GrUU 61/2024 rd, s. 4) ansett att lagutskottet bör överväga om regleringen för tydlighetens skull också bör kompletteras med ett omnämnande av att ett avgörande med anledning av en prejudikatfråga är bindande i ett mål som behandlas i lägre instans.

Utskottet erfar att det rör sig om en sådan omständighet som vanligen inte föreskrivs i lag. Det finns till exempel inga bestämmelser om att en mellandom som ändrats av fullföljdsdomstolen och som återförvisas till en lägre instans ska läggas till grund för den fortsatta handläggningen av målet. Det har inte heller utfärdats bestämmelser om att högsta domstolens beslut om beviljande av tillstånd till fortsatt handläggning är bindande för hovrätten, till vilken målet återförvisas. Dessa frågor följer av den allmänna principen om instansordning och den systematik som gäller i fråga om ändringssökande. Utskottet erfar att frågan inte heller har reglerats i Sverige, vars lagstiftning har använts som modell för förslaget. Även i Sverige har det ansetts att avgörandets bindande karaktär är avhängig av de allmänna principerna.

Mot bakgrund av det som sägs ovan anser lagutskottet att den lagstiftningslösning som valts i propositionen är godtagbar och att det inte är nödvändigt att utfärda särskilda bestämmelser om den bindande karaktären hos avgöranden som högsta domstolen meddelar i prejudikatfrågor.

Rättegångskostnader

I propositionen föreslås inga uttryckliga bestämmelser om rättegångskostnader. Enligt propositionsmotiven avgör högsta domstolen inte i samband med en prejudikatfråga eller vid upptagandet av en prejudikatfråga för avgörande huruvida någon är skyldig att ersätta de rättegångskostnader som orsakas parterna av handläggningen av prejudikatfrågan. I ärendet tillämpas i tillämpliga delar bestämmelserna i 21 kap. 16 § i rättegångsbalken (se RP, s. 27).

Det är klart att handläggningen av en prejudikatfråga i högsta domstolen är förenad med en risk för kostnader, vilket är av betydelse särskilt om ärendet har förts till högsta domstolen trots att en part har motsatt sig det. Med beaktande av ärendets natur anser utskottet att det inte är motiverat att en part i fråga om handläggningen i högsta domstolen i princip kan bli tvungen att ersätta motpartens rättegångskostnader. Enligt utskottets uppfattning är det inte tillbörligt att tillämpa 21 kap. 16 § i rättegångsbalken i dessa situationer. Också 21 kap. 8 a § i rättegångsbalken lämpar sig dåligt i det här sammanhanget. Lagutskottet föreslår därför på det sätt som anges nedan i detaljmotiveringen att lagförslag 1 justeras så att det till 21 kap. i rättegångsbalken fogas en ny 17 §, enligt vilken parterna själva svarar för sina rättegångskostnader för handläggningen av en prejudikatfråga enligt 30 a kap. 7 § i rättegångsbalken.

Betänkande LaUB 1/2025 rd

Språngdispens

Det föreslås att 30 kap. i rättegångsbalken som gäller fullföljd av talan från hovrätt till högsta domstolen kompletteras med en ny 3 a § där det föreskrivs om så kallad språngdispens i högsta domstolen (lagförslag 1). I förslaget sägs det att om besvären gäller meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning i hovrätten och målet innehåller en fråga vars avgörande är nödvändigt för att styra rättstillämpningen eller annars med hänsyn till grunderna för besvärstillståndet, kan högsta domstolen när den meddelar besvärstillstånd eller behandlar besvären besluta att den avgör frågan. Handläggningen av ett ärende som gäller tillstånd till fortsatt handläggning fortsätter efter att frågan har avgjorts.

Den föreslagna bestämmelsen innebär i praktiken att högsta domstolen kan avgöra frågor av prejudikatkaraktär också i de ärenden där hovrätten inte har meddelat tillstånd till fortsatt handläggning, och bedöma förutsättningarna för meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning först efter detta.

Lagutskottet anser att bestämmelserna om så kallad språngdispens är motiverade och värda att understöda.

Lagutskottet noterar att det i propositionen (RP, s. 18) har ansetts att högsta domstolen i vissa situationer kan vara skyldig att hålla muntlig förhandling i språngdispensärenden. I propositionen föreslås dock inte att bestämmelser om skyldigheten att hålla muntlig förhandling i de aktuella ärendena uttryckligen utfärdas genom lag. I ljuset av de uppgifter som fåtts anser lagutskottet att den lösning som föreslås är godtagbar. Bestämmelserna om förfarandet i högsta domstolen är till vissa delar också i övrigt relativt vaga i den gällande lagen. Exempelvis framgår det inte alls av lagen att högsta domstolen i vissa situationer i praktiken är skyldig att hålla huvudförhandling. Skyldigheten framgår dock rätt så tydligt av högsta domstolens avgörandepraxis. Skyldigheten grundar sig på bestämmelserna i grundlagen och de internationella människorättskonventionerna. Således skulle det vara exceptionellt att i detta sammanhang föreskriva om en sådan skyldighet.

Bestämmelserna i grundlagen, som gällande denna fråga i praktiken har preciserats avsevärt i Europadomstolens avgörandepraxis, binder också till denna del högsta domstolen utan att det anges särskilt i rättegångsbalken. Utfärdandet av bestämmelser genom lag skulle således ha ett pedagogiskt och förtydligande syfte, men utskottet bedömer att högsta domstolen inte kan anses behöva sådan detaljerad styrning. Lagutskottet betonar att grundlagen och de internationella människorättsförpliktelserna i vissa situationer kan medföra en skyldighet för högsta domstolen att hålla muntlig förhandling. Detta gäller också prejudikatfrågor.

Övrigt

Det förfaringssätt vid prejudikatfrågor och den så kallade språngdispens som föreslås i propositionen är helt nya förfaranden som syftar till att främja högsta domstolens möjligheter att se till att rättskipningen är enhetlig och styra rättspraxis. Utskottet betonar därför att det är befogat att med särskild noggrannhet följa hur de nya bestämmelserna fungerar och tillämpas, inte bara allmänt

Betänkande LaUB 1/2025 rd

utan också med tanke på hur förfarandena påverkar längden på rättegångarna och parternas ställning.

DETALJMOTIVERING

1. Lagen om ändring av rättegångsbalken

21 kap. Om rättegångskostnader

17 § (Ny). Propositionen innehåller inga bestämmelser om ändring av 21 kap. i rättegångsbalken, som gäller rättegångskostnader. Därför föreslår lagutskottet på de grunder som anförts i de allmänna övervägandena att *lagförslag 1* ändras så att det till 21 kap. i rättegångsbalken fogas en *ny 17 §*, enligt vilken parterna själva svarar för sina rättegångskostnader som uppkommer av handläggningen av en prejudikatfråga som avses i 30 a kap. 7 § i rättegångsbalken. Således kan en part i regel inte åläggas att ersätta motpartens kostnader i dessa situationer.

I den föreslagna paragrafen föreskrivs det om skyldigheten att ersätta de rättegångskostnader som uppkommer av att en prejudikatfråga handläggs i högsta domstolen. Parterna ska själva svara för dessa rättegångskostnader. Det är fråga om ett undantag från huvudregeln i 21 kap. 1 § i rättegångsbalken. Om det dock yrkas på ersättning för rättegångskostnader är det den hänskjutande domstolen och inte högsta domstolen som ska avgöra frågan. Det beror på att den hänskjutande domstolen hänskjuter en fråga och inte själva målet, varvid 21 kap. 14 § 3 mom. i rättegångsbalken inte är tillämpligt.

Den bestämmelse som utskottet föreslår gäller de rättegångskostnader som uppkommer av handläggning i högsta domstolen. Den gäller inte de rättegångskostnader som uppkommer före hänskjutandet i den hänskjutande domstolen, till exempel av hörande av parterna, eller när handläggningen av ärendet i högsta domstolen har avslutats. Om det i målet till exempel avgives utsagor om tolkningen av eller den bindande karaktären hos det avgörande som högsta domstolen meddelat, avgörs ersättningsskyldigheten för de rättegångskostnader som detta medför enligt de allmänna reglerna. Om målet gäller återbrytande av ett avgörande som högsta domstolen meddelat, avgörs ersättningsskyldigheten för de rättegångskostnader som uppkommit i målet också enligt de allmänna reglerna. Om den domstol som överväger att hänskjuta en fråga beslutar att inte hänskjuta frågan efter att ha hört parterna, avgörs skyldigheten att ersätta kostnaderna för hörandet också enligt de allmänna reglerna.

Bestämmelsen inverkar inte på tillämpningen av 21 kap. 5 § i rättegångsbalken eller 9 kap. 1 a § i lagen om rättegång i brottmål. Om en rättshjälpsstagares motpart inte är ersättningsskyldig enligt bestämmelserna i 21 kap. i rättegångsbalken, föreligger inte heller ersättningsskyldighet med stöd av 22 § i rättshjälpslagen.

30 a kap. Prejudikatbesvär och prejudikatfrågor

7 §. Paragrafen innehåller bestämmelser om prejudikatfrågor. Lagutskottet fäster uppmärksamhet vid följande i fråga om parternas samtycke. Enligt 1 mom. kan tingsrätten eller hovrätten hän-

Betänkande LaUB 1/2025 rd

skjuta en fråga till högsta domstolen för avgörande. I 2 mom. anges att hovrätten inte får hänskjuta en fråga i ett mål som hovrätten handlägger som fullföljdsinstans, om någon av parterna motsätter sig hänskjutandet. Paragrafen har gjorts upp så att 1 mom. anger huvudregeln och 2 mom. ett undantag från den. Utskottet påpekar för tydlighetens skull att det utifrån ordalydelsen i bestämmelsen är klart att hovrätten i ett mål som den behandlar i första instans kan hänskjuta frågan med de begränsningar som bestämmelsen tillåter, även om någon av parterna motsätter sig det.

Marknadsdomstolen nämns inte uttryckligen i den nu föreslagna bestämmelsen i rättegångsbalken. Detta lagtekniska val grundar sig enligt de uppgifter utskottet fått på att det i rättegångsbalken föreskrivs om rättegångsförfarandet i allmänna domstolar (se 1 kap. 1 § i rättegångsbalken). Tillämpningen av rättegångsbalken på behandlingen av vissa mål och ärenden som behandlas i marknadsdomstolen grundar sig på bestämmelserna i lagen om rättegång i marknadsdomstolen (100/2013, t.ex. 4 kap. 17 §). I marknadsdomstolen behandlas också mål och ärenden på vilka rättegångsbalken inte tillämpas. Ändring i en del av marknadsdomstolens avgöranden söks hos högsta domstolen och i en del hos högsta förvaltningsdomstolen. Marknadsdomstolen nämns inte i rättegångsbalken, med undantag för vissa bestämmelser om forum för säkringsåtgärder i 7 kap. Den föreslagna paragrafen tillämpas på marknadsdomstolen med stöd av ovan nämnda hänvisande bestämmelser. Ett omnämnande av marknadsdomstolen i paragrafen skulle enligt uppgift strida mot vedertagen logik och mot 1 kap. 1 § i rättegångsbalken. Mot bakgrund av det som sägs ovan konstaterar lagutskottet för tydlighetens skull att hänskjutandet av en fråga som marknadsdomstolen behandlar i första instans inte kräver parternas samtycke.

I propositionen anges det att till den del som målet inte hänskjuts till högsta domstolen kvarstår det i den domstol som behandlar målet för att invänta högsta domstolens avgörande (RP, s. 21–22).

Lagutskottet påpekar för tydlighetens skull att det inte är motiverat att tolka ovan nämnda motivering som en ovillkorlig regel. Den domstol som hänskjutit frågan avgör om målet till någon del behandlas under den tid som frågan behandlas i högsta domstolen. Det kan till exempel i fråga om tvistemål i vissa fall vara motiverat att till övriga delar fortsätta förberedelserna av målet.

8 §. Paragrafen innehåller bestämmelser om sökande av ändring i ett beslut om hänskjutande av en prejudikatfråga. Enligt 1 mom. är det i ett beslut genom vilket tingsrätten eller hovrätten har hänskjutit en fråga till högsta domstolen för avgörande inte möjligt att söka ändring genom besvär.

Enligt ordalydelsen i den föreslagna bestämmelsen gäller besvärsförbudet endast ett beslut genom vilket en fråga hänskjuts till högsta domstolen. Enligt propositionsmotiven får ändring dock inte heller sökas i ett beslut där begäran om hänskjutande avslås (RP, s. 22). Detta kan dock anses grunda sig på de allmänna bestämmelserna enligt 25 kap. 1 § 3 mom. i rättegångsbalken. Utifrån det som sägs ovan och för att förtydliga bestämmelsen föreslår lagutskottet att ordalydelsen i 30 a kap. 8 § 1 mom. i *lagförslag 1* justeras så att ändring inte får sökas genom besvär i ett beslut som gäller hänskjutande av en fråga till högsta domstolen. I den formulering som utskottet föreslår nämns inte någon uttrycklig domstol, vilket för sin del förtydligar att besvärsförbudet också gäller marknadsdomstolens beslut om hänskjutande, även om detta redan är klart med stöd av ovan nämnda hänvisande bestämmelser.

Betänkande LaUB 1/2025 rd

FÖRSLAG TILL BESLUT

Lagutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner lagförslag 2 i proposition RP 152/2024 rd utan ändringar.

Riksdagen godkänner lagförslag 1 i proposition RP 152/2024 rd med ändringar. (Utskottets ändringsförslag)

Utskottets ändringsförslag

1.

Lag

om ändring av rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i rättegångsbalken 2 kap. 9 § 2 mom. och rubriken för 30 a kap., sådana de lyder, 2 kap. 9 § 2 mom. i lag 422/2018 och rubriken för 30 a kap. i lag 650/2010, samt
fogas till 14 kap. 4 §, sådan den lyder i lag 690/1997, ett nytt 2 mom., **till 21 kap. en ny 17 §, i stället för den 17 § som upphävts genom lag 690/1997**, till 24 kap. 7 §, sådan den lyder i lag 165/1998, ett nytt 3 mom., till 24 kap. 15 §, sådan den lyder i lag 165/1998, ett nytt 4 mom., till 30 kap. en ny 3 a § och till 30 a kap. en ny mellanrubrik före 1 § samt nya 7—9 § och en ny mellanrubrik före dem, som följer:

2 kap.

Om domförhet

9 §

Högsta domstolen är domför även i en sammansättning med tre ledamöter om besvären gäller sådana förutsättningar för meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning som avses i 25 a kap. 11 §, om sammansättningen är enig om avgörandet. I en sammansättning med tre ledamöter kan också en klagan som gäller hänskjutande av en prejudikatfråga behandlas och avgöras, om sammansättningen är enig om avgörandet.

Betänkande LaUB 1/2025 rd

14 kap.

Om handläggning av mål inför rätta

4 §

Bestämmelser om hänskjutande av en prejudikatfråga till högsta domstolen för avgörande finns i 30 a kap. 7 §.

21 kap.

Om rättegångskostnader

17 § (Ny)

Parterna svarar själva för sina rättegångskostnader som uppkommit av handläggningen av en prejudikatfråga som avses i 30 a kap. 7 § i rättegångsbalken.

24 kap.

Om domstolens avgörande

7 §

Om tingsrätten har framställt en prejudikatfråga enligt 30 a kap. 7 §, ska högsta domstolens avgörande fogas till tingsrättens dom.

15 §

Om hovrätten har framställt en prejudikatfråga enligt 30 a kap. 7 §, ska högsta domstolens avgörande fogas till hovrättens dom och slutliga beslut.

30 kap.

Fullföljd av talan från hovrätt till högsta domstolen

3 a §

Om besvären gäller meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning i hovrätten och ärendet innehåller en i 3 § 2 mom. 2 punkten avsedd fråga vars avgörande är nödvändigt för att styra rättstillämpningen eller annars med hänsyn till grunderna för besvärstillståndet, kan högsta domstolen när den meddelar besvärstillstånd eller behandlar besvären besluta att den avgör frågan. Behandlingen av frågan om meddelande av tillstånd till fortsatt handläggning fortsätter i högsta domstolen efter det att frågan enligt 3 § 2 mom. 2 punkten har avgjorts.

Betänkande LaUB 1/2025 rd

30 a kap.

Prejudikatbesvär och prejudikatfrågor

Prejudikatbesvär

1 §

Prejudikatfrågor

7 §

Tingsrätten eller hovrätten kan genom sitt beslut hänskjuta en fråga som gäller lagens tillämpning i ett mål som den handlägger (*prejudikatfråga*) till högsta domstolen för avgörande.

Innan beslutet fattas ska parterna ges tillfälle att bli hörda. En fråga får hänskjutas endast av något särskilt skäl, om någon av parterna motsätter sig hänskjutandet. Hovrätten får inte hänskjuta en fråga i ett mål som hovrätten handlägger som fullföljdsinstans, om någon av parterna motsätter sig hänskjutandet.

8 §

I ett beslut som gäller genom vilket tingsrätten eller hovrätten har hänskjutit hänskjutande av en fråga till högsta domstolen för avgörande får ändring inte sökas genom besvär.

En part får dock anföra klagan hos högsta domstolen över ett beslut genom vilket en fråga har hänskjutits till högsta domstolen för avgörande. Klagoskriften ska lämnas in till kansliet för den domstol som hänskjutit frågan inom fjorton dagar från den dag då beslutet om hänskjutande avkunnades eller meddelades.

Högsta domstolen ska av klagandens motpart begära ett skriftligt bemötande av klagan, om inte detta är uppenbart onödigt. Klagan ska avgöras utan obefogat dröjsmål. Vid behandlingen av klagan i högsta domstolen ska i övrigt i tillämpliga delar iaktas bestämmelserna i 30 kap. om fullföljd av talan från hovrätt till högsta domstolen i ärenden som hovrätten har avgjort som fullföljdsinstans.

9 §

Högsta domstolen kan ta upp en prejudikatfråga för avgörande, om detta är viktigt med avseende på lagens tillämpning i andra liknande fall eller för en enhetlig rättspraxis. På upptagande av en prejudikatfråga för avgörande tillämpas i övrigt i tillämpliga delar bestämmelserna om meddelande av besvärstillstånd.

Om en prejudikatfråga tas upp för avgörande, tillämpas bestämmelserna i 30 kap. i tillämpliga delar vid avgörandet av den.

Högsta domstolen ska fatta beslut om att en prejudikatfråga tas upp för avgörande och avgöra en prejudikatfråga utan obefogat dröjsmål.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Betänkande LaUB 1/2025 rd

Om det avgörande i vilket ändring söks har meddelats eller avkunnats i hovrätten före ikraftträdandet av denna lag, tillämpas på sökande av ändring i högsta domstolen de bestämmelser som gällde vid ikraftträdandet.

2.

Lag

om ändring av 5 § i lagen om domstolsavgifter

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om domstolsavgifter (1455/2015) 5 § 16 punkten, sådan den lyder i lag 486/2023, och
fogas till 5 §, sådan den lyder delvis ändrad i lagarna 1235/2016, 100/2018, 207/2023, 347/2023 och 486/2023, en ny 17 punkt som följer:

5 §

Avgiftsfria prestationer

Avgifter enligt denna lag tas inte ut

16) i ärenden enligt äktenskapslagen (234/1929) som gäller upphävande av äktenskap;
17) för handläggning i högsta domstolen av en prejudikatfråga enligt 30 a kap. 7 § i rättegångsbalken.

Denna lag träder i kraft den 20 .

Betänkande LaUB 1/2025 rd

Helsingfors 19.2.2025

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Juho Eerola saf
vice ordförande Eva Biaudet sv
medlem Pekka Aittakumpu saf
medlem Elisa Gebhard sd
medlem Pia Hiltunen sd
medlem Aleks Jäntti saml
medlem Mari Kaunistola saml
medlem Rami Lehtinen saf
medlem Timo Mehtälä cent
medlem Eemeli Peltonen sd
medlem Susanne Päivärinta saml
medlem Joakim Vigelius saf.

Sekreterare var

utskottsråd Mikko Monto.